

חמשה עשר באב *

וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש (שנתחנך ביום הכפורים, רש"י לר"ף שס"י רע"ב¹⁰) שיבנה במהרה בימינו¹¹.

בגמרא¹² (אויף דער משנה) ברענגט מען א ברייתא, אז אין די „בנות ירושלים (ישראל)“ זיינען געווען כמה סוגים („משפחות“): „יפיפות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי, מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם למשפחה לפי שאין האשה אלא לבנים מכוערות שבהן מה היו אומרות קחו מקחכם לשום שמים כו“.

לויט דער גירסא אין עין יעקב¹² קומט צו א פערטער סוג¹³ (קודם דעם פאל פון „מכוערות“), עשירות שבהן אומרות תנו עיניכם בבעלי ממון¹⁴.

אויך אין ירושלמי¹⁵ אין ער מפרט סוגים אין „בנות ירושלים“, אבער מיט א שינוי: אַנשטאַט צו רעכענען דריי (אָדער פיר) סוגים, רעכנט ער נאָר צוויי

א. די משנה זאגט בסיום מס' תענית¹: „לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באבי וכויה"כ שבהן כו ובנות ירושלים (ויש גורסים²: ובנות ישראל) יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה שקר' החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל ואומר' תנו לה מפרי יד' ויהללו בשערים מעש' וכן הוא אומר' צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו זה מתן תורה (יום הכפורים שניתנו בו לוחות האחרונות, רש"י)

י' וסיום מס' תענית (דירושלמי ובבלי).

(1) כו, ב.

(2) ויש לומר השייכות לסיום המס' — כי סיום מס' תענית הוא בענין של „סיום“ (וביטול) של ענין התענית [ולהעיר שגם סיום הל' תעניות להרמב"ם הוא בענין של ביטול (והפיכת) הצומות לעתיל לששון ולשמחה ולמועדים טובים]. והסיום הוא בענין הירט דט"ו באב, שענינו — (ההפיכה) לירט באותו החודש של התענית דתשעה באב ועוד יותר מירט דתהי"צ וזה"ס, עלי ביותר לאחר ירידה ביותר (אוהת) ג"ך (ח"ב) איכה ע' אצו. וד"ה נחמו עת"ר בארובה ועוד).

(3) ראה שנוי נוסחאות למשניות, ושי"נ וראה לקרש הי"ט ט"ו באב (וסיום מס' תענית) ע' 80 הערה 2.

(4) הפסוקים שקר החן גר תנו לה גר לא הובאו במשנה בירושלמי (ועוד — ראה שינוי נוסחאות למשניות ודק"ט), וראה לקמן הערה 30.

(5) משלי לא, ל.

(6) שם, לא.

(7) שה"ש ג, א.

(8) ע"פ גמרא שם ל, ב.

(9) ולולא דמסתפינא הייתי אומר שכצ"ל גם בפרש"י שבש"ס — ועפ"י בטלה התמי גדולה שאין רש"י מפרש זה בש"ס.

(10) וראה חדא"ג מהרש"א ותויר"ט שם.

(11) לא, א.

(12) ומסתבר לומר, שבענין של אגדתא יש להעדיף גירסת הע"י. כי נוסף על השייכים ללימוד כל הגמרא — נוספו גם לומדי האגדה, ומכיון שרוב לומדי האגדה הוא בעין יעקב (כמנהג ישראל), הנוסחאות שבו מבוררות יותר, ע"ד מ"ש הרשב"א (שרית המיוחסות להרמב"ן ס"י צו) בנוגע לרובי השבועים בנוסחאות הירושלמי מפני, מעוט השגחת הלומדים בו.

(13) וכמו שמקדים (בע"י שם): ארבע משפחות

היו בא"י.

(14) בסיום מס' תענית.

י' ראה בארובה לקרש חס"ז ע' 413 ואילך.

זי דאך לכאורה געדארפט ריידן א דיבור חיובי וואס ער זאל יע קלייבן (ע"ד ווי די נאות זאגן „תן עיניך במשפחה“): און ווי מען זעט טאקע אז אין בבלי שטייט אז זיי האבן געזאגט „קחו מקחכם לשום שמים“ (צוליב אירע מעשים טובים¹⁸) און דא זאגט זי נאך „אל תתן כו' — א שלילה?

די תמי' איז נאך גרעסער: וואס פאר אן ארט האט עס אז די „כאורות“ זאלן מכריז זיין „אל תתן עיניך בנוי“, דאס איז דאך מדגיש אז ביי זיי איז נישט קיין נוי¹⁹!

(ב) וואס איז דער קשר צווישן „נאות“ און „תן עיניך במשפחה“: דער ענין פון „משפחה“ איז דאך א מעלה פון יחוס (ווי עס שטייט טאקע אין בבלי, אז דאס פלעגן זאגן די „מיוחסות“) — וואס פאר א שייכות האט עס אבער מיט די „נאות“²⁰?

מפרשים²⁰ זיינען דאס מבאר, אז וויבאלד „בנות ישראל (מצד עצמן) נאות הן אלא שהעניות מנוולתן²¹, הרי היפות מסתמא בנות עשירים הן“. אבער דער פירוש איז צע"ג: פארוואס דארף א נאה זאגן „תן עיניך במשפחה“ כדי ברענגען א רא"י אז זי איז פון די נאות? — זי דארף גלייך זאגן „תן עיניך ביופי“.

(ג) אין ירושלמי איז ער מקדים דעם סוג פון „כאורות“ פאר די „נאות“,

סוגים — „הכאורות (כמו כעורות²², קרבן העדה) היו אומרות אל תתן עיניך בנוי והנאות היו אומרות תן עיניך במשפחה“.

דארף מען פארשטיין: עס איז ידוע דער כלל²³ אז ס'איז נישט שייך קיין פלוגתא אין א מציאות. איז דערפון פארשטאנדיק, אז לכולי עלמא זיינען צווישן די בנות ירושלים (היוצאות ואומרות כו') געווען (נישט נאך ייפיות (נאות) און מכוערות, נאך) אויך מיוחסות (און עשירות) — איז פארוואס ווערן זיי נישט גערעכנט אין ירושלמי?

אויך דארף מען פארשטיין דעם שינוי הלשון: אין בבלי נוצט ער דעם לשון ייפיות (יופי)²⁴, און אין ירושלמי — נאות?

ב. אין ירושלמי גופא, זיינען נישט פארשטאנדיק כמה פרטים ומהם:

(א) דאס וואס די כאורות האבן גע' זאגט — „אל תתן עיניך בנוי“, איז דאך בלויז א דיבור של שלילה, וואס מען זאל נישט קלייבן. כדי אבער אז דער „בחור“ זאל וועלן אויסקלייבן די „כאורה“ האט

(15) הרמז שבירושלמי נכתב באל"ף, יש לומר, שהוא ע"ד מחזיל (כיר פ"ח, יב. ועוד) שבתורתו של ר' מאיר — (שענינו אור, כמחזיל (עירובין יג, ב) מאיר עיני חכמים) — מצאו כתוב כתנות אור (באל"ף), והרי תלמוד ירושלמי הוא כתי' אור לגבי תלמוד בבלי (במחשכים הושיבני — סנה' כד, א). וראה ס' רמזי דחכמתא (וורשה, תרצב, וז"ע מחדש — ע' 96).

(16) ראה שדיח כרך ג תקמא, ד ואילך.

(17) וכן בפסוק שהובא (ב) משנה בבבלי: הכל יופי. וראה לקמן הערה 31.

(18) ראה אל"י רבה לשו"ע א"ח סתק"פ סי' (נעתק בענף יוסף לע"י תענית שם). קרבן העדה לירושלמי שם.

(19) ביפ"מ (הובא גם בשירי קרבן) לירושלמי גריס, והנאות היו אומרות תן עיניך ביופי והמיוחסות היו אומרות תן עיניך במשפחה. אבל ראה שירי קרבן שם ד. דווקא להגי' כ"ר.

(20) קרבן העדה שם.

(21) נדרים ס, א (במשנה).

(*) ראה תו"ש לבראשית פ"א אות תקי. ופ"ג אות קעח. וש"נ ועוד. וראה ע"ד החסידות — א"ח להר"ם ס"פ בראשית. מאמרי אדרי"א פרשיות ח"א ע' נ ואילך. דרמ"ח, א. ועוד.

אין גמרא (ירושלמי) ווערן אויך די ווערטער נעטק.

ג) נאך די ווערטער „שיבנה במהרה בימינו“ איז די גמרא מוסיף „אמן“, וואס אין דער משנה (אין נוסח הירושלמי²⁴) שטייט דאס ניט. ומאי טעמא?

ד. וייל דעם ביאור בכל זה — ובהקדם:

מ'וואלט געקענט זוכן א סברא אויף יעדן שינוי (ושאלה) בפ"ע, ס'איז אבער מסתבר צו זאגן אז עס איז פאראן איין סברא כוללית (אדער צוויי) וואס איז מסביר אלע שינויים (ושאלות).

ובנדוד'יש לומר, אז דאס איז פאראונדן מיט א חילוק כללי צווישן תלמוד בבלי און תלמוד ירושלמי, וואס איז (ווי גערעדט שוין פיל מאל²⁵) — אז אין תלמוד ירושלמי רייזן זיך די ענינים בקיצור ובכללות, משא"כ אין בבלי ווערן זיי נתבאר בפרטיות יותר ובאריכות.

און דער טעם אויף דעם בפשטות איז, ווייל לימוד הגמרא שבבבל האט זיך געצויגן א לענגערע צייט נאך חתימת תלמוד ירושלמי [ווארום דער חיבור וחתימה פון תלמוד בבלי איז געווען „אחר שחיבר ר' יוחנן הגמרא ירושלמית בכמו מאה שנה²⁶“]. ד.ה. אז תלמוד בבלי איז „בתראי“ לגבי תלמוד ירושלמי²⁷, און „בתראי“ זיינען זיך עוסק (אויך) אין דברי הקדמאי ובמילא —

לכאורה האט געדארפט שטיין כסדר חשיבותן ומעלתן (ע"ד ווי אין בבלי, וואס די אמירה פון די „מכוערות“ ווערט גערעכנט לבסוף)?

ג. נאכן אויסרעכענען די צוויי סוגים הנ"ל, איז דער ירושלמי ממשיך (און איז דערמיט מסיים די מסכת): וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן.

וואס אין דעם איז ניט פארשטאנדיק:

א) די רא"י פון פסוק „צאינה וראינה גו" ווערט שוין געבראכט אין דער משנה — וואס איז די גמרא מחזק אויף המפורש במשנה?

נאך מער: אין דער משנה, קומט דער פסוק „צאינה וראינה בנות ציון אלס רא"י אויף דעם אז ביום הכפורים (יום חתונתו ויום שמחת לבו) פלעגט זיין „בנות ירושלים יוצאות וחולות“²⁸; אבער וואס פארא שייכות האט דער פסוק צו דעם סיום אין גמרא — וואו עס רעדט זיך (ניט וועגן דער „יצאה“ אדער זמן היצאה, נאר) בלויז וועגן זייער אמירה („מה היו אומרות“)?

ב) לויט נוסחת הירושלמי, ווערט אין דער משנה ניט געבראכט דער פסוק בשלימותו — די ווערטער „בעטרה שעטרה לו אמו“ ווערן ניט נעטק (זי ווערן נאר נרמז מיט „וגומר“²⁹; משא"כ

24) להעיר אשר בדפוס משניות שלפנינו איתא תיבת „אמן“ וכ"ה בריף. ועוד.

25) ראה לקמן ע' 168 (וש"י) ועוד.

26) ל' הימנים בהקדמתו לספר היד.

27) ראה ריף סוף עירובין (ועוד) שוה מהטעמים שהלכה כבבלי.

22) ראה ר"ן (הובא בתרי"ט) תענית שם. פני משה (לירושלמי). ועוד.

23) הטעם בפשטות י"ל, כי תיבות אלו אינן חלק מהרא"י (מפסוק זה) שבנות ירושלים יוצאות וחולות ביהיבם וכו'. אבל עפ"י — גם בגמרא אצל — וראה לקמן הערה 30.

דערמיט איז אויך מבואר דער שינוי
הלשון צווישן בבלי און ירושלמי: אין
בבלי שטייט דער לשון „יפיות“ . .
ליופי, משאכ אין ירושלמי איז דער
לשון „נאות“ — וואָס דער חילוק ביניהם
איז: ווען מען זאָגט דעם תואר „יופי“,
מיינט עס בפשטות³¹ — יופי הגוף אָדער
הפנים; משאכ „נוי“ — איז אַ תואר
כללי וואָס קען זיך באַציען אויף אַלער-
ליי מעלות, און סיי גשמיות/דיקע און
סיי רוחניות/דיקע.

און דאָס איז דער חילוק צווישן
ירושלמי און בבלי: דער ירושלמי טיילט
די בנות ירושלים אין צוויי סוגים
כלליים — די וועלכע זיינען בעלות
מעלה — „נאות“, און „כאורות“; משאכ
אין בבלי, איז ער מחלק דעם סוג פון
„נאות“ גופא אין דריי פרטים: „נאות“
מצד יופי הגוף והפנים — „יפיות“;
„נאות“ מצד יחוס — „מיוחסות“; און
(לויט גירסת העי) — „נאות“ מצד דעם
וואָס זיי זיינען „עשירות“, וייל אַז אין
דעם איז די מעלה ניט אַזוי די
„עשירות“ מצד, נאָר אַז ביי זיי איז ניטאָ
דער „עניות מנוולות“, ואדרבה —
סאיז ביי זיי דאָ די „דירה נאה וכלים
נאים“ וואָס „מרחיבין דעתו של אדם“³².

ה. ע"פ הנ"ל, ווערט אָבער נאָך
שטאַרקער די שאלה (הנ"ל ס"ב) אויפן
ירושלמי: אין הכי נמי אַז „נאות“ איז
כולל אויך יחוס — עס איז דאָך אָבער
כולל (ובעיקר) „יפיות“ און אויך
„עשירות“, איז ווי פאָסט זאָגן באַ זיי „תן
עיניך במשפחה“?

מער מפרט ומפרש ווי די פריער-
דיקע²⁸.

וע"ד ווי דער אונטערשייד פון לשון
המשנה (וואָס איז אַ „דיבור קצר וכולל
ענינים רבים“²⁹), לגבי לשון הגמרא —
אין אַ שפעטערדיקן זמן³⁰.

און דאָס איז אויך די נקודת החילוק
— צווישן דעם תלמוד בבלי וירושלמי
— בנדר"ד:

אין דער משנה (וואָס איז אַ „דיבור
קצר“, כנ"ל) שטייט נאָר דער כלל אַז
„בנות ירושלים“ . . היו אומרות . . אל
תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה“ —
אַז פרטים: די פרטים בזה — קומען
ערשט אין דער גמרא, וואו ס'זיינען
מפורט די סוגים פון „בנות ירושלים“.

און אין דעם איז אויך דער חילוק
צווישן בבלי און ירושלמי: אין ירושלמי,
ריידן זיך די ענינים מער בכללות, טיילט
מען די בנות אין צוויי סוגים (כלליים);
אָבער אין בבלי איז מען מפרט די צוויי
סוגים מער בפרטיות, קומט אַרויס
(דריי) פיר סוגים.

(28) ראה ספרי הכללים (יד מלאכי כללי הרמב"ם
אות כד. ועוד) — ע"פ ב"י לטריד סרא דיה ומ"ש
ואף אם תסבול.

(29) הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ ד"ה אחיכ ראה
להסתפק.

(30) וי"ל שזהו גם הטעם (לכמה מה) שינויים
שמצינו בנוסח ל' המשנה בין הבבלי לירושלמי
(ולעזיר מב"ק ו, ב: האי תנא ירושלמי הוא דתנא
לישנא קלילא).

וכמו בנדר"ד: במשנה שבבבלי הובאו הפוסקים
שקר החן גר תנו לה גר, משאכ ירושלמי: בבבלי
נעתק כל הכתוב, צאינה וראינה גר, משאכ
במשנה שבירושלמי (כנ"ל סעיף ג) — כי בבבלי
מפרט יותר מירושלמי.

(31) אף שאפ"ל גם בנוגע לרוחניות — ראה
לקריש ח"ט שם ע' 83. ועפ"י יומתק מה שהביא
במשנה בבבלי „הבל היופי“.

(32) ברכות נו, ב.

(י) אף שהמשנה אחת היא שנתחברה ע"י רבינו
הקדוש קודם לגמרא — אפ"ל שינוי גירסאות בין
מדיחאי ומעראי. ובמכשכח מתתנך.

אלס א טייל פון דער משפחה — פאר-
מאגט די מעלה פון יחוס]:

משא"כ אין ירושלמי, איז דער תוכן
האמירה פון די „נאות“, אז מען זאל
קוקן אויף די סיבת המעלות — אז זיי
זיינען ניט ענינים וואס זי האט אויפ-
געטאן (בכח עצמה), נאר זיי אלע
שטאמען פון איר משפחה.

און אויך דער חילוק צווישן בבלי און
ירושלמי, איז פארבונדן מיט דעם חילוק
הנ"ל (ס"ד) צווישן אופן לימוד הבבלי
ואופן לימוד הירושלמי³⁷, כדלקמן.

ו. דער חילוק אין אונזער סוגיא
צווישן בבלי און ירושלמי, איז ניט נאר
וואס דער בבלי איז מער מפרט ווי דער
ירושלמי, נאר עס איז א חילוק עיקרי
אין דעם אופן פירט דברי המשנה:

לויטן ירושלמי, איז אין גמרא ניטא
קיינ נייע אמירה לגבי דער אמירה וואס
שטייט אין משנה. דער ירושלמי איז
בלויז מפרט, אז דאס וואס שטייט אין
דער משנה, אז די בנות ירושלים פלעגן
זאגן „אל תתן עיניך בנוי תן עיניך
במשפחה“, זיינען דאס צוויי באזונ-
דערע אמירות פון צוויי סוגי משפחות
— „הכאורות היו אומרות אל תתן עיניך
בנוי והנאות היו אומרות תן עיניך
במשפחה“:

[און דערמיט איז פארענטפערט
בפשטות וואס דער ירושלמי איז מקדים

והביאור בזה: די אלע סוגי מעלה
הנ"ל, זיינען ניט ענינים וואס די בנות
ירושלים האבן אַליין „אויסגעהא-
רעוועט“ און דערגרייכט, נאר וואס זיי
באקומען פון זייערע עלטערן און
משפחה:

„מיוחסות“ איז דאך בפשטות אז ענין
הבא בירושה: „עשירות“ — א בת ואשה
כשרה (בנות ישראל ועאכרי' בנות
ירושלים — יראה שלם³⁸), פירט זיך
דאך אין אן אופן פון „כל כבודה בת
מלך פנימה“³⁹ (און ניט אז זי גייט ארויס
אַליין פארדינען געלט — ובפרט פאר
דער חתונה⁴⁰), און איר עשירות איז
וואס זי האט פון משפחתה; און אזוי
אויך יופי — איז דאך ניט תלוי אין איר,
נאר אין אירע עלטערן⁴¹ [נוסף לזה, וואס
כדי צו שולל זיין דעם „עניותן מנוולתן“
(כנ"ל ס"ד) איז דאס דורך דער עשירות
פון די עלטערן].

עפ"י קומט אויס, אז עס איז דא א
חילוק עיקרי אין דעם תוכן האמירה של
ה„נאות“ — צווישן בבלי און ירושלמי:
לויטן בבלי קומט אויס, אז יעדער סוג
האט ארויסגעבראכט זיין מעלה — „תנו
עיניכם ליופי . . תנו עיניכם למשפחה
. . . (און לגירסת הע"י) תנו עיניכם
בבעלי ממונ: מען זאל קוקן אויף די
מעלות וואס זי פארמאגט [ווארום אויך
די וואס זאגט „תנו עיניכם למשפחה“,
איז זי דאך ניט אויסן די מעלה פון דער
משפחה אין אלגעמיין, נאר דאס וואס זי,

(37) ויש לומר שזה בהתאם להחילוק בין תלמוד
בבלי לתלמוד ירושלמי ע"ד הקבלה: ירושלמי ענינו
חכמה, אור; ובבלי — בינה, כלים (ראה סה"מ תשי"ח
ס"ע 121. לקריש חס"ד ע' 359. ושי"ת). ולכן:
בירושלמי, אור (שענינו ביטול) נרגש הסיבה והמקור
של המעלות (וראה בארוכה לקמן סעיף ז"ח);
ובבבלי, כלים („מציאות“) — איך שהמעלות הן
בבנות ירושלים גופא. והירוש אור ישר, והבבלי
אריח (שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פניד ואילך.
סה"מ תשי"ח ע' 124 ואילך).

(33) ראה תוד"ה הר — תענית טז, א. לקראת ר"ה

ס. ב.

(34) תהלים מה, יד.

(35) להעיר ממשנ' (משלי לא, יא-יב): אשת חיל

גור בטח לה לב בעלה גור.

(36) ראה עדיות פ"ב מט. מס' כלה פ"א. נדרים

כ. א.

יעדער סוג פרטי פון בנות ירושלים דערנאך מוסיף געווען נאך אן אמירה (פרטית), בהתאם צו די מעלה פרטית שבסוג זה⁴¹.

ז. ע"פ הנ"ל — אז אין ירושלמי איז די אמירה פון די „נאות“ (תן עיניך במשפחה) די זעלבע אמירה וואס שטייט אין משנה — איז פארענטפערט וואס דער ירושלמי זאגט, אז די נאות פלעגן זאגן (ניט „תן עיניך“ אין זייערע (פרטיות/דיקע) מעלות, נאר) „תן עיניך במשפחה“. וההסברה בזה:

דער מכוון פון דער אמירה — ווי עס שטייט אין דער משנה — איז צו מדגיש זיין, אז די בנות ירושלים דערהערן ווי אלע מעלות וואס זיי פארמאגן, איז דאס ניט זייערע מעלות — ניט אז „כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה“⁴² — נאר דאס איז זיי געגעבן געווארן.

— וע"ד המוסר והחסידות: „בנות ירושלים“ ווייסן, אז כדי א שידוך זאל מצליח זיין, מוז דער בחור טראכטן ניט (אזוי) וועגן די מעלות — רוחניות/דיקע אדער גשמיות/דיקע — וואס ער זעט און וואס געפעלן אים, נאר מהו"א אשה משכלת⁴³, מתפלל און מכוון זיין אויף אויסקלייבן דעם ריכטיקן שידוך — וואס איז אויסגערופן געווארן במדום, „בת פלוני לפלוני“⁴⁴.

וואס דערפאר זיינען אלע בנות ירושלים מקדים „בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך“, וואס דער דיוק בזה איז⁴⁵: מען דארף קוקן אויף

די „כאורות“ צו די „נאות“ — ווייל דאס איז בהתאם צו סדרם במשנה: פריער די אמירה „אל תתן עיניך בנוי“ און דער-נאך „תן עיניך במשפחה“.

משא"כ דער בבלי, איז מוסיף נייע (פרטי) אמירות וואס ווערן ניט דערמאנט (בפירוש⁴⁶) אין משנה.

אין אנדערע ווערטער: די משנה דערציילט וועגן דער אמירה כללית, וואס אלע בנות ירושלים פלעגן זאגן⁴⁷ — „בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך כו“;

דערנאך קומט די גמרא אין ירושלמי און איז מפרט, אז אע"פ אז די ווערטער „בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך“ האבן געזאגט אלע בנות ירושלים, אבער די ווייטערדיקע ווערטער (שבמשנה) — „אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה“, זיינען צוויי באזונדערע אמירות: די „כאורות“ וואס אמירות אל תתן עיניך בנוי, און די „נאות“ — אלע סוגי בעלות מעלה — וואס אמירות תן עיניך במשפחה.

און אויף דעם איז די גמרא אין בבלי מוסיף, אז אויסער די אמירה כללית (וואס שטייט אין משנה⁴⁸) — האט

(38) באלוהו רבה (שבהערה 18) שג' אמירות נאמרו (נרמזו) במשנה. אבל ראה בארוכה לקו"ש ח"ט שם (ע' 81) שמסתמית לשון המשנה משמע שהנאמר במשנה נאמר ע"י כל בנות ירושלים, עיי"ש.

(39) באיר שם שרק ה"פ"יות אמרו זה. אבל ראה הערה שלפניו.

(40) ועפ"ז, גם להבבלי, הכוונה במשנה היא כמו הביאור בירושלמי. — ועפ"ז יומתק שינוי הלשון בבבלי: במשנה אומר „אל תתן עיניך בנוי“, ובגמרא

משנה ל"פ"יות... ל"פ"י — כי במשנה היא אמירה כללית דכל בנות ירושלים (שיש להן

מעלות), ובגמרא הכוונה לי"פ"יות כפשוטן (ע"ד הגל סעיף ד בהחלוק בין הבבלי וירושלמי).

(41) ראה גם לקו"ש ח"ט שם ע' 83 ואילך (ושם

נת' באופן אחר קצת).

(42) פרשתנו ת, יז. וראה סמיג מל"ת סד.

(43) משלי יט, יד.

(44) סוטה ב, א. ושי"נ.

(45) ראה גם לקו"ש ח"ט שם ע' 84.

ניט — דארף מען דאך אָבער קוקן פון וואַנען זיי שטאַמען, אָז יעדערע פון זיי איז אַ בת שרה רבקה רחל ולאָה.

ויתירה מזו יש לומר — אַז אדרבה: אין דעם ענין, וואָס די בנות ירושלים זיינען מדגיש אַז עס דארף זיין „שא נא עיניך“, צו זען העכער, איז פאַראַן אַ מעלה אין די „כאורות“ לגבי די נאות⁵⁰.

דער ביאור בזה:

מפרשים⁵¹ זיינען מבאר, אַז דאָס וואָס די „מכוערות“ זאָגן (ווי עס שטייט אין בבלי) „קחו מקחכם לשום שמים“ איז ווייל זיי האָבן יראת ה' (ווי דער פסוק וואָס ברענגט זיך אין משנה לנוסחת הבבלי — „אשה יראת ה' היא תתהלל“). אָבער אַפּעפּ רופט זיי אָן די גמרא „מכוערות“ וואָס עס איז היפּך מעלה!?

ויש לומר הפירוש בזה:

ביי „מכוערות“, וואָס האָבן ניט קיינע מעלות (יפּי, יחוס, אָדער עשירות, וועלכע קומען) פון זייער משפּחה כּנ״ל — איז זייער יראת ה' מצד עצמן, זייענע דיק אַן אידיש קינד איז „רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות“⁵² — זיי דערהערן אַז זייער יראת ה' (היא תתהלל) איז מצד זייער חלק אלקה ממעל ממש⁵³, הוא הנותן לך כח לעשות חיל, אָבער לולא זאת זיינען זיי „מכוערות“⁵⁴ — ע"ד ווי די לבנה (וואָס

מעלות האשה (הן רוחניות/דיקע והן גשמיות/דיקע) — ניט ווי מען זעט זיי מיט די אויגן ווי זיי זיינען דאָ למטה, נאָר פּריער דארף זיין „שא“ נא עיניך (און דערנאָך) וראה כו' (עדמשינ' „שאו מרומ עיניכם — וועט זיין — וראו מי ברא אלה“) — קוקן אויף דעם מקור⁵⁵ פון וואַנעט עס שטאַמען און קומען אַראָפּ די מעלות:

ובמילא וועט זיין — „אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפּחה“, וואָרום די מעלות קומען דאָך פון „משפּחה“ (כּנ״ל סעיף ה').

און דעמאָלט וועט ער זוכה זיין צו מכון זיין צו דעם שידוך וועלכן מ'האָט מכריז געווען במרום, וואָס מ'איז מכריז „בת פלוני לפלוני“ (און ניט „פלונית לפלוני“), דער עיקר הדגשה איז (ניט אין דער כלה, נאָר) אין משפּחת — אב⁵⁶ הכלה.

ח. ע"פ הג"ל איז אויך פאַרשטאַנען דיק מאמר הירושלמי, אַז די „כאורות“ פלעגן זאָגן „אל תתן עיניך בנוי“ — וואָס איז אַן ענין שלילי (כּנ״ל סעיף ב) — ווייל אַלע בנות ירושלים, כולל די „כאורות“, האָבן פּריער געזאָגט „שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך“,

אויך די „כאורות“ זאָגן דאָס, וואָרום אַע"פּ אַז קיין מעלות גלויית האָבן זיי

(46) אף שבכלל חתן — „נחית דרגא“ (יבמות סג,

א).

(47) ישע"י מ, כו.

(48) עפ"י מתורג' ג"כ מה שבנות ירושלים יוצאות כר גס ביהכ"פ (יום הקדוש) ואומרים „תנו עיניכם כר" (ומ"ש בתפא"ר שביהכ"פ התכוונו רק להקביה (ולא לשדוכים) — אינו מתאים לפשטות ל' המשנה, פרש"י ור"ן בריה"י ועוד). — כי כיו ה"י בדוקא ובהקדמת „שא נא עיניך כו".

(49) להעיר ממחזיל (ברכות ס, א. ושי"ג) אב מזרע תחלה יולדת נקבה.

(50) ועפ"י יומתק מה שהירושלמי מקדים אמירת „כאורות“ לנאות⁵¹ [משאכ להביאור דלעיל (סעיף ו)] — שהוא לפי סדרם במשנה — עדיין קשה בהמשנה גופא, דהוליל [תן עיניך במשפּחה ואל תתן עיניך בנרי].

(51) נסמן לעיל הערה 18.

(52) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(53) תניא רפ"ב.

(54) ע"ד תפלת דוד בנוכ"כ כתובים שתתקבל תפלתו „כי עני ואביון אני“. עני ואביון אנכי (תהלים פו, א. קט, כב) ועוד.

„גוי“ איז „אל תתן עיניך בטפל ומטה נאך שא עיניך וראה.

ט. ע"פ הנ"ל וועט מען אויך פאָר-
שטיין פאָרוואָס דער ירושלמי איז דער-
נאָך ממשיך ומסיים מיט בריינגען נאָך
אַמאָל דעם פסוק, וכן הוא אומר צאינה
וראינה גוי' — ווייל די כוונה איז גמרא
(בירושלמי⁵⁵) איז צו ברענגען אַ ראי'
אויף די צוויי סוגים (שבגמרא) —
„כאורות“ און „נאות“⁶¹.

און דערפאָר איז דער ירושלמי דאָ
מוסיף על המשנה און מעתיק די ווער-
טער „בעטרה שעטרה לו אמר“ (וועלכע
שטייען ניט אין משנה) —

דער ביאור בזה:

דער פסוק „צאינה וראינה גוי' זאָגט
צוויי מעלות בקשר צו שלמה: (א)
„בעטרה שעטרה לו אמר“, (ב) „ביום
חתונתו וביום שמחת לכו“, „זה בנין
ביהמ"ק, וואָס שלמה האָט געבויט.

דער חילוק צווישן די צוויי מעלות
איז:

„עטרה“ — כתר מלכות — איז אַ
מעלה אין דעם מלך⁶², וכמאמר חז"ל⁶³

(59) ולהעיר: „יראת“ (השייך למכוערות, כנ"ל
בפנים) — ר"ת יונתני רעיתי אחותי תמתי (וראה
לקרת שה"ש לה, ד ס"ה תמתי) — כל ד' הסוגים
— מלכות, כנסת ישראל הכונסת וכוללת כל
הספירות.

(60) משא"כ בבבלי שהובאו ג' (ד) סוגים אין
מקום להביא סיום זה.

(61) עפ"י מובן מדוע הובא פסוק זה (במשנה) —
גם בנוגע לט"ז באב (אף שיום חתונתו ויום שמחת
לבו קאי (רק) על יום כיפור. וראה הנסמן בהערה 10).

(62) ועד שבוה תלוי ענין המלכות (ראה מגילת
אסתר ג, ו'): קח את הלבוש גוי, ואת הכתר לא הזכיר
(רש"י שם). וראה שערי אורה ד"ה יביאו לבוש
מלכות פ"ח בארובה.

(63) ע"ז מד, סע"א.

אידן זיינען מונין ללבנה און דומין
ללבנה⁵⁵) איז „לית לה מגרמה כלום“⁵⁶
— דעם אור וואָס זי איז מאיר איז ניט
איר אור, נאָר (דאָס וואָס זי האָט) פון
דעם אור השמש (און דורכדעם ווערט זי
אַ מאור — הקטן (בערך השמש) און
אויך הגדול (בערך הכוכבים)).

און דאָס איז דער חילוק צווישן די
צוויי סוגים „כאורות“ און „נאות“:

די „נאות“ זיינען די וואָס פילן זייערע
מעלות, נאָר אזוי ווי זיי זיינען בנות
ירושלים און צנועות — אַנערקענען זיי
אַ די מעלות האָבן זיי באַקומען פון
זייערע משפחות — „תן עיניך
במשפחה“, אָבער אַפפ"כ, איז דאָס וואָס
„תן עיניך במשפחה“ ניט שולל ביי איר
דעם הרגש אַז זי איז אַ בעלת מעלה —
זי איז דאָך אַ טייל פון דער משפחה.

משא"כ די „כאורות“ פילן ווי „לית לה
מגרמה כלום“ — אַלץ קומט פון אוי-
בערשטן⁵⁷, און דעריבער, אויך ווען זיי
האָבן מעלות (און אפילו ווען זיי האָבן
מעלות פון יופי, יחוס און עשירות) און
זיינען דאָס ניט זייערע מעלות. און
דערפאָר זיינען זיי ניט מייחס זייערע
מעלות צו „משפחה“ (וואָס גיט אַן אַרט
אויף דעם הרגש אַז זי איז אַ בעלת
מעלות, כנ"ל) — זיי זאָגן נאָר „שא נא
עיניך“ אַז מען זאָל זען דעם שורש
ומקור הכל (— דעם אויבערשטן), און
„אל תתן עיניך בגוי“ — שׁע"פ הנ"ל איז
דער פירוש בזה⁵⁸ — אפילו עס איז דאָ

(55) ראה סוכה כט, א. אה"ת בראשית ד, סע"ב
וא"ל.

(56) ראה זח"א רנט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד.

(57) כמחזיל (ויקיר פכ"ז, ב) עה"פ (איוב מא, ג)
מי הקדימני ואשלם.

(58) שׁעפ"ז מובנת בפשטות אמירת המכוערות:
אל תתן עיניך בגוי, ואציל שהכוונה לגוי שבאחרות.

במהרה בימינו אמך — ווייל די שייכות פון „זה בנין בית המקדש“ צו די „כאורות“ דריקט זיך אויס מיט מער הדגשה אין דעם ענין פון „אמך“:

„אמך“ איז מלשון אמת⁶⁴, וואָס דער-פאַר אַז מען ענטפערט אמן אויף אַ תפלה און בקשה דאַרף מען מכוין זיין „שכך יתאמת לעינינו“⁶⁵. וואָס אמת איז שולל שינוי, באַווייזט אויף נצחיות⁶⁶.

די הוספה „(שיבנה במהרה בימינו) אמך“ איז מוסיף און זאָגט אַז דער „שיבנה במהרה בימינו“, ביהמ״ק השלי-שי, וועט זיין אַ בנין נצחי.

דער טעם וואָס דער ביהמ״ק השלישי וועט זיין אַ בית נצחי, איז עס דערפאַר וואָס „מקדש אדני כוננו ידיך“⁶⁷ — דאָס איז „בנינא דקובה“⁶⁸.

און דאָס זאָגט דער ירושלמי, אַז די מעלה פון „בנין בית המקדש“ וואָס איז בית ה' (בדוגמת די מעלה פון די „כאורות“ וואָס דערהערן אַז אַלץ קומט פון דעם וואָס „ברא אלהי“) — וועט זיין בגילוי אין דעם ביהמ״ק השלישי, וואָס וועט זיין אַ בנין נצחי — „שיבנה במהרה בימינו אמך“.

יא. ויש לומר, אַז אויך דער סיום הגמרא אין בבלי — וואָס איז דער מאמר „עתיד הקב״ה לעשות מחול לצדיקים כו״ — איז פאַרבונדן

אַז אַן עדות אויף אַ ראוי למלכות בית דוד איז ווען עטרת דוד „הולמתו“; דערביי איז דער פסוק אַבער מדגיש אַז דאָס איז „עטרה שעטרה לו אמו“ — עס קומט פון „אמו“⁶⁴.

— בדוגמת די „נאות“ וואָס זאָגן „תן עיניך במשפחה“: זיי זיינען בעלות מעלות, אַבער די סיבה פון די מעלות איז משפחה (אמו) — „תן עיניך במשפחה“.

משא״כ בנין בית המקדש, האָט דאָס שלמה⁶⁵ געבויט⁶⁶, אַבער לאידך — איז דאָס „הכל בכתב מיד ה׳“⁶⁷, דאָס איז „בית ה׳“, וכתפלת שלמה⁶⁸: שמך נקרא על הבית הזה אשר בנתי.

— בדוגמת די „כאורות“, זיי זיינען „אשה יראת ה׳ היא תתהלל“, אַבער דאָס גופא פילט זי אַז „לית לה מגרמה כלום“, אַלץ איז דעם אויבערשטנס⁶⁹.

ייד. און דאָס איז אויך דער טעם וואָס דער ירושלמי איז מוסיף בסיום הענין דעם וואָרט „אמך“ — „שיבנה

(64) ולהעיר שעל מלכות שלמה ביקשה אמו (וראה מא״א, יו. וראה שם, יג ובריד״ק שם).

(65) משא״כ דוד רק עשה את ההכנות להבנין, אכל לא את הבנין גופא.

(66) והודרו בזה יותר מבנין ביתו (מא״א, ו. לח ושם, ו. א. ובפרשי׳ ממדרזל — שהשיך פא״א א. ה). וש״נ).

(66) דהיא כט, יט.

(67) לשון הכתוב — דה״ב ג, א. שם ח, א. וראה מלכים א, ו. א״ב ועוד (משא״כ „ביתו“ — מא״א, א. דה״ב ח שם).

(67) מא״א ח, מג. דה״ב ו, לג.

(68) וייל שגם במשנה עצמה נרמזים ב' הסוגים — בב' הענינים: יום תחונתו זה מ״ת — דתורה ענינה „דברי כאש“ (ראה ברכות כב, א) — הבא מלמעלה (בדוגמת „תן עיניך במשפחה“); ויום שמחת לבו זה בנין ביהמ״ק — בדוגמת ה„כאורות“ (כנ״ל בפנים).

(69) ראה שבועות לו, א. וברשי׳ ד״ה בו שם. וראה בפרטיות אנציקלופדי תלמודית ערך „אמך. וש״נ“.

(70) ביח לטור אריח ספק״ד ד״ה רענו. וראה ט״ז (סקיג) מג״א (סקיג) ושר״ע אדה״ז שם (סעיף ט).

(71) ראה פרה פ״ח מ״ט. ולהעיר מסוף נזיר דעניית אמן היא בדוגמת „גבורים נוצחין“.

(72) בשלה טו, יו. רשי׳ עה״א.

(73) זח״ג רכא, א. זח״א כח, א.

והוא יושב ביניהם בג"ע⁶⁶ וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר⁶⁷ ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קרינו לו וישיענו זה ה' קרינו לו נגילה ונשמחה בישועתו⁶⁸.

(משיחת ט"ו באב תשמ"ג)

[ניט נאָר מיטן פרט שבהמשנה, "בנות ירושלים יוצאות וחולות", אזוי אויך "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים", נאָר אויך]

מיטן ענין פון "שיבנה במהרה בימינו" (וואָס שטייט בסיום המשנה). אַז אין דעם זמן פון לעתיד ("שיבנה במהרה בימינו") וועט זיין ניט נאָר דער ענין פון שמחה בכלל, "יום שמחת לבו זה בנין בית המקדש", נאָר אויך דער אופן השמחה וועט זיין, אַז "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כו".

וואָס אויך אין דעם זעט מען דעם חילוק צווישן אופן לימוד הבבלי והירושלמי⁶⁹:

די גמרא אין ירושלמי אין בלויז מפרש די משנה⁷⁰, אַז דער "שיבנה במהרה בימינו" וועט זיין אין אַן אופן פון "אמן";

משא"כ די גמרא אין בבלי אין מוסיף נייע⁷¹ פרטים וועגן דעם זמן דלעתיד — "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים

(76) ולהעיר: מלשון חז"ל הגיל (בבבלי). "בג"ע" מוכח, שלעת"ל גם הגופים יהיו בג"ע (כפשטות הענין שהמחול לצדיקים יהי לנשמות בגופים. — וצ"ע בלקריא ואתחנן ז' ב"י. — ובפרט לדעת הרמב"ם (בש"ג הגמול. וראה לקריא צו טו, ג. דרמ"צ יד, ב' ובכ"מ) "זהו עיקר השכר".

[ובלאה"כ מוכרח לומר כן. כי מכיון שקודם החטא ה' גופו של אדה"ר בג"ע, עכצ"ל, שלעת"ל כשיתקון החטא בשלימותו, ועוד יתוסף — יוכלו הגופים להיות בג"ע].

וע"פ המבואר לעיל הערה 37, דזה שבסיום המס' בבבלי מודגשות פרטי המעלות דבנות ירושלים כמרש בהן גופא, הוא מפני שבבבלי מודגש ענין הכלים — מובנת גם השייכות דפרט האמור (שהמחול דלעתיד יהי בג"ע) לסיום המס' בבבלי, כי כזה מודגש הענין דבירור הגוף (כלים).

(77) ישע"י כה, ט.

(*) משא"כ בירושלמי (שצוינו בהערה הקודמת) איתא, "לעתיד לבא" ולא "ג"ע". וראה לקמן בפנים ההערה בסופה.

(**) וראה לקו"ש חט"ו ע' 143 הערה 44. לעיל ע' 56 הערה 85.

(74) ע"ד הג"ל בפנים (סעיף ו) בנוגע לפירוט הסוגים בבנות ירושלים.

(75) ולכן לא הובא המאמר "עתיד הקב"ה כו" בירושלמי כאן (אף שהובא בירושלמי במק"א — מגילה פ"ב ה"ד. מ"ק פ"ג ה"ז).

עקב

א. אין אנהויב פון סדר ברכת' הנהנין² שרייבט דער אַלטער רבי: „מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת את ה'“.

אַט דער לשון, וואָס דער אַלטער רבי איז מעתיק אויך בשולחן ערוך שלו, איז גענומען פון רמב"ם (ריש הל' ברכות):³ עס זיינען אָבער דאָ שינויים אין דעם לשון פונעם אַלטן רבי'ן (בספריו הנ"ל) לגבי דעם לשון הרמב"ם, און אויך שינויים צווישן די לשונות אין זיין שו"ע און סדר ברכת הנהנין:

א) אין רמב"ם⁴ און סדר ברכת הנהנין איז דער לשון „מצות עשה . . לברך אחר אכילת מזון כו“; אין שו"ע איז דער לשון „ברכות שראיתי (ולא „ברכות“ — ל' רבים). — ואולי אגב דברכת המזון (שמדובר בו בראשון), שהוא מיע (וברכה) אחת מהית. ועדיו בלוח ברכת הנהנין (הוצאה חדשה בידד עם סדר ברכת הנהנין) עם מ"מ וכו' — קה"ת (כפר חב"ד) תשל"ח.⁵ פרשתנו ח, י. אריח סי' קסו ס"א. וראה ברכות כא, א. מה, ב. תוספתא שם רפ"ז. וכן במנין המצות שלו בריש ספר היד (מ"ע ט) — „לברך“ (סתם). ובסהמ"צ שם „לברכו“ (ובתרגום קאמף: להודות לו יתעלה). וראה לקמן בפנים סעיף ב והערה 12.

(7) וכיה במנין המצות שלו שם (וראה רמב"ם ספר המדע — ירושלים, תשכ"ד — גירסאות שונות בזה מכת"ב) ובסהמ"צ שלפנינו שם (אבל בתרגום קאמף ליתא תיבת „אלקיד“).

(8) מברכות לה, סע"א. וברמב"ם הל' ברכות שם (הלכה ב) הובא המאמר שלפניו (בברכות שם) „וכל הנהנה בלא ברכה מעל. וי"ל בפשטות: ברמב"ם שלא כתב בספרו טעמי ההלכות (ראה הל' ת"ת לאדה"י רפ"ב בקרי"א) נקט ההלכה — „מעל“: בשו"ע אדה"י כתב ההלכה עם טעמה (ראה לקמן סי"ח) — „כאלו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה“ (ראה רשי' ברכות שם ד"ה מעל).

(9) תהלים כד, א. (10) וכיה בברכות שם. אבל ברי"ף (ונוסח הכ"י בדק"ס) שם הובא גם סיום הכתוב. ועד"ז בירושלמי שם.

(1) כן הוא בדפוסים שראיתי (ולא „ברכות“ — ל' רבים). — ואולי אגב דברכת המזון (שמדובר בו בראשון), שהוא מיע (וברכה) אחת מהית.

(2) ועדיו בלוח ברכת הנהנין (הוצאה חדשה בידד עם סדר ברכת הנהנין) עם מ"מ וכו' — קה"ת (כפר חב"ד) תשל"ח.

(3) פרשתנו ח, י. אריח סי' קסו ס"א.

(4) וראה ברכות כא, א. מה, ב. תוספתא שם רפ"ז.

(5) וכן במנין המצות שלו בריש ספר היד (מ"ע ט) — „לברך“ (סתם). ובסהמ"צ שם „לברכו“ (ובתרגום קאמף: להודות לו יתעלה). וראה לקמן בפנים סעיף ב והערה 12.

(*) שו"ע אדה"י אריח סקס"ח ס"ח. שם סקצ"א ס"א (ולהעיר מהנהגה על הגליון שם, דלפמ"ש אדה"י בסידורו אתי גם לדעת הפוסקים דמנין הברכות מן התורה).

ולהעיר משו"ע אדה"י שם סקפ"ח ס"ט שג' ברכות של ביהמ"ד חשובות כברכה אחת.